

Heinrich Heine, medicijn tegen melancholie

31 december 2020

Heinrich Heine, 1797-1856.

Het zijn sombere tijden. De dagen worden korter, de coronastorm gaat voorlopig nog niet liggen en je houdt je hart vast voor het vuurwerk vanavond. Dat vuurwerk zou je van de regering willen zien, maar die heeft daar geen tijd voor. Die is sinds maart jl. druk bezig te overleggen hoe in de tweede helft van januari 2021 een paar mensen - wie precies weet ze nog niet - zorgvuldig kunnen worden gevaccineerd. Traagheid troef. Die traagheid is niet van vandaag of gisteren. De Duits-Franse dichter Heinrich Heine zei al in de negentiende eeuw:

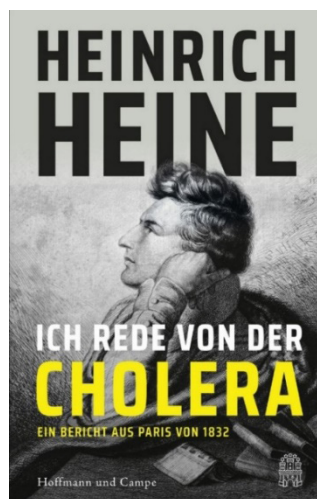
“In het geval dat de wereld zou dreigen te vergaan,
zou ik naar Holland verhuizen,
want daar gebeurt alles vijftig jaar later”.

Ach, Heine... Zijn stijl doet sores en somberheid vergeten. Vanochtend las ik zijn brief uit Helgoland over Amerika, waarin hij de hypocrisie van de blanke bewoners op de korrel neemt. Hieronder citeer ik een fragment. De brief, vol ironie en sarcasme, doet denken aan WF Hermans' tirades in zijn beste tijd. Het o zo christelijke land van Uncle Sam en zijn nazaten maalt niet om naastenliefde, vrijheid of gelijkheid. Het enige wat hen drijft is geld.

Ihr lieben deutschen Bauern! geht nach Amerika! dort gibt es weder Fürsten noch Adel, alle Menschen sind dort gleich, gleiche Flegel... mit Ausnahme freilich einiger Millionen, die eine schwarze oder braune Haut haben und wie die Hunde behandelt werden! Die eigentliche Sklaverei, die in den meisten nordamerikanischen Provinzen abgeschafft, empört mich nicht so sehr wie die Brutalität, womit dort die freien Schwarzen und die Mulatten behandelt werden. Wer auch nur im entferntesten Grade von einem Neger stammt und wenn auch nicht mehr in der Farbe, sondern nur in der Gesichtsbildung eine solche Abstammung verrät, muß die größten Kränkungen erdulden, Kränkungen, die uns in Europa fabelhaft dünken. Dabei machen diese Amerikaner großes Wesen von ihrem Christentum und sind die eifrigsten Kirchengänger. Solche Heuchelei haben sie von den

Engländern gelernt, die ihnen übrigens ihre schlechtesten Eigenschaften zurückließen. Der weltliche Nutzen ist ihre eigentliche Religion, und das Geld ist ihr Gott, ihr einziger, allmächtiger Gott.

Beste Duitse boeren! Ga naar Amerika! daar heb je noch vorsten noch adel, alle mensen zijn daar gelijk, allemaal gelijke boerenhufters... met uitzondering weliswaar van enkele miljoenen, die een zwarte of bruine huid hebben en als honden worden behandeld! De feitelijke slavernij, die in de meeste Noord-Amerikaanse staten is afgeschaft, wekt minder verontwaardiging in me op dan de brute wijze waarmee vrije zwarten en mulatten daar worden behandeld. Wie ook maar in de verste verte afstamt van een neger, ook al is het niet langer de huidskleur die de afstamming verraaft, maar enkel de gelaatstrekken, moet de grootste vernederingen verdragen, vernederingen die ons in Europa ongelooflijk voorkomen. Daarbij geven deze Amerikanen hoog op van hun christelijk geloof en zijn ze de vlijtigste kerkgangers. Deze hypocrisie hebben ze overgenomen van de Engelsen, die hun overigens hun slechtste eigenschappen nalieten. Werelds winstbejag is hun ware religie, en Geld is hun God, hun enige almachtige God.

Behalve dichter, prozaïst en schrijver van reisverhalen was Heine ook journalist. Hij schreef in 1832 over de cholera-epidemie, waaraan duizenden mensen bezweken.

Heine heeft de Amerikaanse ziel goed gepeild. Voor mij zou hij vandaag de dag de ideale columnist zijn. Maar helaas, hij is niet meer in ons midden. We moeten het doen met zijn geschriften. Ik heb er de hele morgen van genoten. Ironie is zijn handelsmerk, het wapen waarmee hij zich zijn hele leven lang als jood wist te verdedigen tegen zijn vijanden - of vermeende vijanden. Vanwege de censuur en het antisemitisme in de Duitse samenleving ruilde hij in 1831 de nationalistische *Heimat*, waar hij zijn

leven lang een haat-liefde verhouding mee zou onderhouden, in voor buurland Frankrijk, waar hij evenmin alleen rozengeur en maneschijn aantrof. Het lag ook wel een beetje aan hem zelf. Zijn ironie is vaak niet van cynisme te onderscheiden en met een in venijn gedoopte pen maak je niet veel vrienden. Diep in zijn hart was hij een romanticus. Maar wel eentje die zijn ogen niet sloot voor wat er om hem heen gebeurde. Hij spaarde niemand, ook zichzelf niet. Hij stak de draak met zijn eigen sentimentaliteit. Zelfspot en humor lieten hem

zijn leven lang geen moment in de steek. Zijn laatste jaren was hij door ziekte gekluisterd aan zijn bed, dat hij *seine Matratzengruft*, zijn matrasgraf, noemt. Verlamd, bij tijden half blind, leed hij ondraaglijke pijnen. Maar zelfs onder die erbarmelijke omstandigheden verloor hij geen moment zijn gevoel voor humor:

Der Schmerz verdumpft den heitern Sinn
Und macht mich melancholisch;
Nimmt nicht der traurige Spaß ein End,
So werd ich am Ende katholisch.

Ich heule dir dann die Ohren voll,
Wie andre gute Christen -
O Miserere! Verloren geht
Der beste der Humoristen

De pijn maakt mijn vrolijk gemoed somber
En maakt mij melancholiek;
Komt er geen eind aan deze treurige grap,
Dan word ik tenslotte nog katholiek

Dan zal ik luidkeels lamenteren,
Zoals elke goede christen –
O Miserere! Verloren is
De beste der humoristen

Hij is de laatste vertegenwoordiger van de Romantiek, een satiricus, een taalvirtuoos, een socioloog met een scherpe blik voor sociale mistoestanden. Maar bovenal een groot dichter en een onvolprezen humorist, die zelfs in benauwende Coronatijden zijn lezer weet op te beuren.